національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» було поставлено завдання розробити проєкти Стратегії кібернетичної безпеки України і Закону України «Про кібернетичну безпеку України», а також привести національне законодавство у відповідність із міжнародними стандартами з питань інформаційної та кібернетичної безпеки, удосконалення системи формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України. Стратегія кібернетичної безпеки України було затверджено Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016 [15].

Попри наявність чинних нормативно-правових актів, вітчизняне законодавство лише частково задовольняє потреби сьогодення, оскільки не містить визначення понять, які є відправними у сфері формування державної інфраструктури інформаційної безпеки. Розв'язання проблеми потребує вдосконалення нормативно-правових актів, які є підґрунтям єдиної державної політики забезпечення інформаційної (кібернетичної) безпеки та її реалізації [16, с. 7].

Список бібліографічних посилань

1. Колпаков В. К. Деліктний феномен в адміністративному праві України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 590 с.

2. Ричка Д. О. Історичні аспекти кіберзлочинності // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права : матеріали VII Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молод. вчених. Дніпропетровськ, 2015. С. 293-295.

3. Волеводз А. Г. Противодействие компьютерным преступлениям: правовые основы международного сотрудничества. М. : Юрлитинформ, 2002. 496 с.

4. Європіна І. В. Види протиправних діянь у сфері новітніх інформаційних технологій. *Вісник Академії адвокатури України.* 2010. Число 3. С. 129–136.

5. Батурин Ю. М. Проблемы компьютерного права. М. : Юрид. лит., 1991. 268 с.

6. Иксар В. Компьютерные преступления // Comprice.ru : сайт. URL: http://www.comprice.ru/articles/detail.php?ID=42319 (дата звернення: 29.10.2019).

7. Бєлєнький В. П. Сучасна історія злочинів у сфері комп'ютерної безпеки. *Правова держава*. 2011. Вип. № 1 (3). С. 96–101.

8. Гуцалюк М. І. Проблеми організаційно-правового забезпечення захисту інформаційних систем в Internet. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні.* 2000. № 1. С. 24–27. URL: http://pnzzi.kpi.ua/1/01_p24.pdf (дата звернення: 29.10.2019).

9. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : закон України від 07.09.2005 № 2824-IV : ред. від 14.10.2010 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2824-15 (дата звернення: 29.10.2019).

10. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи : закон України від 21.07.2006 № 23-V (ратифікація 21.07.2006) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_687 (дата звернення: 29.10.2019).

11. Про Доктрину інформаційної безпеки України : указ Президента України від 08.07.2009 № 514/2009. *Офіційний вісник України*. 2009. № 52. С. 7.

12. Стратегія національної безпеки України : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015 (дата звернення: 29.10.2019).

13. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06. 2003 № 964-IV : втратив чинність 08.07.2018 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (дата звернення: 29.10.2019).

14. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII (у ред. 08.07.2018) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19 (дата звернення: 29.10.2019).

15. Стратегія кібербезпеки України : указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016 (дата звернення: 29.10.2019).

16. Амелін О. Ю. Визначення кіберзлочинів у національному законодавстві. Науковий *часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. Вип. № 3. С. 1–10.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.97

Сергій Іванович ЗАДНІЧЕНКО,
заступник начальника Департаменту документального забезпечення – начальник управління організаційного забезпечення та контролю Національної поліції України

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ: НАЦІОНАЛЬНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Щодо конфлікту інтересів, то очевидно, що він має місце завжди, а головне завдання держави полягає у запобіганні конфлікту інтересів та його врегулюванні й відповідні службові особи зобов'язані вживати заходів щодо недопущення реального і потенційного конфлікту інтересів. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» *реальний конфлікт інтересів* – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи

© Задніченко С. І., 2019

представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень (при цьому під *приватним інтересом* розуміють будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними або юридичними особами, зокрема тими, що виникають у зв'язку із членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях); *потенційний конфлікт інтересів* – це наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Для розуміння змісту поняття приватного інтересу важливими є роз'яснення надані у *Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджених Рішенням Національного агентства від 29.09.2017 № 839*. Так, у Рекомендаціях зазначається, що не слід виходити з того, що джерелом приватного інтересу можуть бути лише приватні, позаслужбові відносини. Приватний інтерес в окремих випадках може виникати й зі службових повноважень, тобто полягати у зацікавленості в ухваленні або неухваленні певних рішень, результатах службових розслідувань, дисциплінарних провадженнях, за наслідком яких особа може понести юридичну відповідальність тощо. Найчастіше конфлікт інтересів виникає, коли особа, що приймає рішення про використання державних коштів у вигляді державних контрактів, субсидій і має будь-які відносини з організацією, яка є одним з претендентів на отримання цих коштів у випадках розподілу державних коштів на конкурсній основі. Конфлікт інтересів на державній службі виникає внаслідок існування можливостей для зловживання владою (державні службовці мають широкий доступ до інформації, можуть кардинально впливати на інтереси конкретної людини, що сприяє створенню умов для виникнення конфлікту інтересів).

У пункті 5 статті 8 Конвенції ООН проти корупції наголошено, що кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації в тому числі і про суттєві дарунки, у зв'язку з якими може виникнути *конфлікт інтересів*. Саме тому, у низці країн Європи на законодавчому рівні запроваджено обов'язкове декларування подарунків особами, що обіймають політичні посади, а в деяких країнах – всіма публічними службовцями. Так, в *Польщі* обов'язковість декларування подарунків передбачена для осіб, які обіймають політичні посади, а також місцеві виборні посади, в *Угорщині* – для членів Парламенту, у *Великобританії*, *Іспанії* та *Німеччині* – для членів Уряду та осіб, які обіймають політичні посади, а в *Латвії* – всіма публічними службовцями. Члени британського парламенту зобов'язані декларувати подарунки, вартість яких перевищує 1 % від їхньої заробітної плати, члени Парламенту Німеччини – якщо вартість подарунка перевищує 5 000 євро, члени французького Парламенту – будь-які подарунки незалежно від їхньої вартості. В основу боротьби з корупцією в Федеративній Республіці *Німеччина* покладено завдання знищення матеріальної, а саме фінансової бази злочинних угруповань і це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Особливо слід виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана винятково для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок у банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи. Генеральна лінія німецького уряду у сфері протидії корупції полягає в тому, щоб у результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державними службовцями своїм посадовим становищем. Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються у ФРН, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм і фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів. У Великобританії, високі стандарти громадянської поведінки є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективного соціального контролю за державними службовцями. Система антикорупційних механізмів врегульована на законодавчому рівні, перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції – в 1906 і 1916 роках, були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища і на відміну від традиційних правових принципів ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинуватість. Корупційні процеси у Великобританії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року і зосереджений на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри та інші посадові особи, що працюють в тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді, та інші аспекти громадського життя. За результатами роботи Комітету палата Громад парламенту вирішила призначити парламентського директора стандартів, заборонити протекцію та розголосити сторонні заробітки членів парламенту. Приклад профілактики корупції є *Фінляндія*, як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією, а законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативноправовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину. *Бельгія* розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як

роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до. вироблення кодексу поведінки (деонтології). Відомство кримінальної поліції федеральної землі *Нижня Саксонія* впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. У структурі Міністерства внутрішніх справ *Словацької* Республіки діє Антикорупційний комітет, до повноважень якого входить проведення превентивних заходів та розслідування фактів корупції серед співробітників міністерства та поліцейських структур країни. З метою отримання інформації про посадові злочини та локалізації цього явища в правоохоронних структурах установлено спеціальну телефонну лінію, за допомогою якої громадяни країни можуть повідомляти про відомі їм протиправні дії правоохоронців. У *Швеції* незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена у 1994 р. громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві ця організація займається вивченням специфічних питань, у т. ч. пов'язаних, із боротьбою з корупцією. Питання корупції та хабарництва виписані у загальному шведському законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах. Наприкінці 2002 р. урядом *Польщі* затверджено Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія» та працює Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму Польщі, яка готує зміни до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів. 24 серпня 2006 р. набув дії Закон про «Центральне антикорупційне Управління (ЦАУ, Centralny Urzad Antykorupcyjny)», основна мета його діяльності є боротьба зі зловживаннями владою та використанням привілеїв для досягнення особистої і майнової користі, а також діяльністю, спрямованою проти економічних інтересів держави. ЦАУ повинне переслідувати корупційну злочинність, ретельно перевіряти майнові декларації чиновників та працівників сфери самоуправління, слідкувати за спробами порушити заборону поєднання громадських (державних) функцій із господарською діяльністю. У *Румунії* з 2000 р. діє закон № 78/2000 «Про попередження, виявлення та покарання корупційних дій», а з і березня 2003 р. набув чинності закон № 39 від 21 січня 2003 р. «Про попередження та боротьбу з організованою злочинністю». Урядом Румунії у березні 2003 р. створена спеціалізована структура по боротьбі з корупцією – Національна Прокуратура по Антикорупції, яка розслідує справи, в яких спричинена матеріальна шкода дорівнює еквіваленту 100 тис. євро, або протиправні дії, які скоєні членами парламенту, уряду, судових органів, префектами, керівниками державних організацій, банків. В *Угорській* Республіці нововведення, спрямованих на протидію корупції, експерти відзначають: обмеження обігу готівкових коштів і запровадження порядку здійснення 41 розрахунків між господарськими структурами на суми понад 200 тис. форинтів (одна тисяча доларів США) лише через банківські установи; зменшення кола осіб, які мають відстрочки та пільги у сплаті податку та митних зборів; звуження поняття податкової таємниці та підвищення рівня інформованості державно-адміністративних органів. Комплексна боротьба проти корупції є антикорупційна стратегія *Нідерландів*, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи: постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції та обговорення наслідків-покарань за корупційні діяння. Основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати у державних організаціях та втрата соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад, пенсійного та соціального обслуговування. Шкала покарань включає також штрафи та відсторонення від виконання обов'язків; у всіх значущих організаціях, наприклад у міністерствах, існують служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їх навмисних та випадкових порушень чинних правил та наслідків таких порушень. Належні результати дає започаткування «культури прозорості», яка винайдена у Сеулі (*Корея*), це онлайнова система контролю за розглядом звернень громадян чиновниками, міської адміністрації. Програма «OPEN» є досить простою, як тільки громадянин подає заяву до відповідного відділу адміністрації, його співробітники розміщують інформацію про цю заяву на сайті «OPEN» і через інтернет громадяни можуть дізнатися у реальному часі, чи зареєстроване їхнє звернення, хто ним займається, коли можна очікувати його вирішення, а якщо прохання не задоволене, то з яких причин це сталося і головне вільний доступ до інформації про стан справ виключає необхідність особистих контактів з чиновниками або пропонування їм хабарів. За останні роки Сінгапур перетворився із найкорумпованішої та найбіднішої азійської країни в потужну й економічно розвинену державу, де спостерігається мінімальний рівень службових зловживань. Засадами ефективної антикорупційної політики Сінгапуру можна назвати такі: 1) створення спеціалізованого антикорупційного органу з широкими повноваженнями, яким є Бюро з розслідування корупції; 2) презумпція винуватості державних службовців у разі їх підозри в корупційній діяльності; 3) суттєве грошове та соціальне забезпечення службових осіб органів державної влади і правоохоронних органів. Їх середня заробітна плата сягає 20–25 тис. дол. США на місяць при середньомісячній заробітній платі в Сінгапурі у 3,5 тис. дол. США; 4) суворий фінансовий контроль; 5) існування незалежних засобів масової інформації. Законодавство КНР уважається одним із найсуворіших щодо державних службовців, які одержують неправомірні вигоди. Протягом останніх 10 років у КНР було страчено понад 10 тис. корупціонерів, ще 120 тис. особам судами призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 20 років. У цій країні функціонує кілька спеціальних суб'єктів у сфері запобігання корупційним злочинам: Центральна комісія з перевірки дисципліни Центрального комітету Комуністичної партії КНР; Міністерство контролю КНР; Державне управління з протидії корупції. У *Сполучених Штатах Америки* впроваджено цілий комплекс різноманітних заходів, серед яких діяльність комітетів з етичних правил міст та штатів, головним завданням яких є саме запобігання та попередження корупції і подібні комітети функціонують в кожному місті та штаті в Сполучених Штатах Америки. Функції комітетів з етичних правил міст 1. Інформаційна функція – спілкування з публічними службовцями з метою підвищення рівня їхніх знань з питань діючого антикорупційного законодавства та етичних

правил відбувається за допомоги інтернет-сторінок кожного комітету з етичних правил міста та штату. 2. Консультативна функція – публічні службовці в будь-який момент робочого часу можуть звернутися до комітету з питань роз'яснення положень антикорупційного законодавства та етичних правил у разі виникнення сумнівів щодо правильного їх застосування з метою недопущення правопорушень. Відповідь на звернення надається на протязі однієї доби, проте, якщо питання не є складним, відповідь надається відразу. 3. Контрольна функція – кожного року комітети проводять іспити серед публічних службовців на знання антикорупційного законодавства та етичних правил. Іспит проходить через мережу Інтернет на сторінці відповідного комітету, де публічні службовці відповідають на питання. 4. Правотворча функція – комітети досить активно вивчають недоліки антикорупційного законодавства та етичних правил, розробляють проєкти внесення змін до відповідних нормативно-правових актів. У *Франції* міністри, а також депутати занесені до особливого офіційного списку, тому перед вступом на посаду всі вони мають подати звіт про власний матеріальний стан та родичів – найближчих та не дуже далеких (до звіту записуються відомості про нерухомість, цінні папери, акції, банківські рахунки). Ці дані детально перевіряються спеціальною державною комісією і якщо комісія визнає звіт державного діяча неповним або неправдивим, то до нього можуть бути застосовані найсуворіші санкції.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / О. А. Банчук, О. О. Дудоров, В. В. Луцик, В. П. Попович, О. В. Сорока, М. І. Хавронюк ; наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ : Ваіте, 2018. 472 с.

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / Н. О. Армаш, Т. О. Коломоєць, Д. В. Приймаченко, В. В. Шаблистий та ін. ; за заг. ред. Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя : Гельветика, 2019. 588 с.

Одержано 06.11.2019

УДК 347.51

Олексій Леонідович ЗАЙЦЕВ,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;
https://orcid.org/0000-0001-9530-3941

НАСИЛЬСТВО ЯК МЖГАЛУЗЕВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Дослідження насильства продовжує привертати увагу дослідників різних галузей знань та наук з кількох причин (назвімо лише деякі з них: відчай і безвихідь, вплив оточення, ненависть та заздрощі, алкоголь чи наркотики, неефективні правоохоронні та судові системи та інші). І хоча ця увага не позбавлена протиріч та внутрішніх опорів, вона виводить нас в нову сферу знань про природу людських відносин.

Цивілістичний аналіз насильства, як умови недійсних правочинів, вчинених під впливом насильства (погрози), завжди викликав підвищену увагу в доктрині цивільного права та судовій практиці. Їх розглядали такі вчені, як В. Г. Голишев «Совершение сделок под влиянием насилия или угрозы», 2002 р., А. А. Кисельов «Недействительность сделок, совершенных под видом обмана, насилия, угрозы, злонамеренного соглашения представителя одной стороны с другой стороной или стечения тяжелых обстоятельств», 2004 р., Г. В. Федькович «Насильство в сім'ї та майнові права подружжя», 2007 р., А. В. Федчун «Недействительность сделок, совершенных под влиянием насилия и угрозы», 2005 р., І. А. Данилов «Сделки с пороками воли, вызванными внешним воздействием на сторону сделки», 2011 р., В. І. Крат «Недійсність правочинів, вчинених під впливом насильства», 2012 р. Але дослідження насильства и погрози в правочинах не було прерогативою цивільно-правової спрямованості.

Між тим найчастіше насильство і погроза є діями такого ступеня неправомірності, що кваліфікуються як кримінальний злочин. Наприклад, насильство, що завдало шкоди здоров'ю особи (ст. 121, 122, 125 КК України); побої та мордування (ст. 126 КК України), катування (ст. 127 КК України), погроза вбивством (ст. 129 КК України). Але для недійсного правочину важлива не наявність самого лише подібного правопорушення, а його спрямованість на примушування особи вчинити правочин. Адже сама по собі дія, спрямована на виникнення, зміну або припинення в особи прав і обов'язків (правочин) не може розумітися як протиправна. Тільки той факт, що формування волі в однієї зі сторін правочину відбувалося під впливом (не вільно), робить можливим оспорити дійсність такого правочину.

Тому більш детально насильство і погроза досліджувалась авторами в сфері кримінального права, такими як О. Л. Гуртовенко «Психічне насильство у кримінальному праві України», 2008 р., М. Г. Колодяжний «Кримінологічна характеристика та запобігання вимаганням, поєднаним із насильством», 2010 р., Л. А. Наконечна «Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття», 2016 р., О. М. Храмцов «Насильство як категорія Загальної частини кримінального права України (теорія, практика, зарубіжний досвід)», 2017 р., О. О. Житний «Насильство над населенням у районі воєнних дій: кримінально-правовий аналіз та кваліфікація», 2017 р. та іншими.

Втім у літературі відсутнє комплексне (мається на увазі міжгалузеве) дослідження проблематики такого виду правочину з вадами волі в поєднанні з дослідженнями науковців інших галузей права та психології.

Щодо спроб провести відмінності за відповідністю волі і волевиявлення при насильстві то вони наштовхнулися на перешкоди. При цьому склалися абсолютно різні позиції. Так, є уявлення, що при насильстві воля абсолютно

© Зайцев О. Л., 2019